

กลวิธีการปฏิเสธในการตอบวัจนกรรมที่แสดงความปรารถนาดีในภาษาไทย

นางสาววิมลพัทธ์ พรหมศรีมาศ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาภาษาศาสตร์ ภาควิชาภาษาศาสตร์

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2543

ISBN 974-03-0037-5

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

REFUSAL STRATEGIES IN RESPONDING TO FAVOR - EXPRESSING SPEECH ACTS IN THAI

Miss Wimonpug Promsrimas

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts in Linguistics

Department of Linguistics

Faculty of Arts

Chulalongkorn University

Academic Year 2000

ISBN 974-03-0037-5

หัวข้อวิทยานิพนธ์

กลวิธีการปฏิเสธในการตอบวัจนกรรมที่แสดงความปรารถนาดี
ในภาษาไทย

โดย

นางสาววิมลพัทธ์ พรหมศรีมาศ

สาขาวิชา

ภาษาศาสตร์

อาจารย์ที่ปรึกษา

รองศาสตราจารย์ ดร. ปราณี กุลละวณิชย์

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็น
ส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทมหาบัณฑิต

.....*ดร. ม.ร.ว. กัลยา ดิงศภักดิ์*..... คณบดีคณะอักษรศาสตร์
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ม.ร.ว. กัลยา ดิงศภักดิ์)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....*ดร. เพ็ญศิริ วงศ์วิภาณนท์*..... ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เพ็ญศิริ วงศ์วิภาณนท์)

.....*ดร. ปราณี กุลละวณิชย์*..... อาจารย์ที่ปรึกษา
(รองศาสตราจารย์ ดร. ปราณี กุลละวณิชย์)

.....*ดร. วีระพันธ์ เหลืองทองคำ*..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร. วีระพันธ์ เหลืองทองคำ)

วิมลพักตร์ พรหมศรีมาศ : กลวิธีการปฏิเสธในการตอบวัจนกรรมที่แสดงความปรารถนาดีในภาษาไทย.
(REFUSAL STRATEGIES IN RESPONDING TO FAVOR - EXPRESSING SPEECH ACTS IN
THAI) อ. ที่ปรึกษา : รศ.ดร.ปราณี กุลละวณิชย์, 158 หน้า. ISBN 974-03-0037-5.

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์หลัก 2 ประการ ประการแรกคือ การหากลวิธีในการปฏิเสธที่ผู้พูดภาษาไทยใช้
ในการตอบวัจนกรรมที่แสดงความปรารถนาดี และหาความสัมพันธ์ของการเลือกใช้กลวิธีเหล่านี้กับปัจจัย 2
ปัจจัย คือประเภทของวัจนกรรมที่แสดงความปรารถนาดีซึ่งได้แก่ การให้คำแนะนำ การเชิญ และการให้ข้อเสนอ
กับสถานภาพของคู่สนทนา ประการที่สองคือ การวิเคราะห์บทบาทของ "หน้า" ว่าเมื่อผู้ปฏิเสธใช้กลวิธีใดๆใน
การปฏิเสธ ผู้ปฏิเสธคำนึงถึงหน้าของตนเอง หรือหน้าของผู้ถูกปฏิเสธ ข้อมูลที่ใช้ในการวิเคราะห์ได้มาจากการ
ทำแบบสอบถามที่ประกอบไปด้วย 2 ส่วน คือส่วนที่เป็นการเติมเต็มบทสนทนา ซึ่งเป็นข้อมูลที่บอกกลวิธีทาง
ภาษาที่ใช้ในการปฏิเสธ และส่วนที่เป็นการเลือกตัวเลือกที่เกี่ยวข้องกับ "หน้า" ของผู้ปฏิเสธและผู้ถูกปฏิเสธ
ผู้ตอบแบบสอบถามเป็นคนไทยหลากหลายอาชีพจำนวน 50 คน

ผลการวิจัยพบว่ากลวิธีทางภาษาที่แสดงการปฏิเสธในการตอบวัจนกรรมที่แสดงความปรารถนาดีมี 18
กลวิธี กลวิธีเหล่านี้สามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ คือ กลวิธีในการปฏิเสธแบบตรง และ กลวิธีในการปฏิเสธ
แบบอ้อม กลวิธีในการปฏิเสธแบบตรงมี 2 กลวิธีได้แก่ การปฏิเสธอย่างตรงไปตรงมา การปฏิเสธโดยบังความ
ไม่สามารถตอบสนอง สำหรับกลวิธีในการปฏิเสธแบบอ้อม มี 16 กลวิธี ได้แก่การให้เหตุผล การขอบคุณ การ
ปลอบใจให้กังวล การขอโทษ การแสดงความลังเล การแสดงความยินดีและความปรารถนาดี การแนะนำ การ
แสดงความต้องการหรือความรู้สึกส่วนตัวของผู้ปฏิเสธ การขอความเห็นใจจากผู้ถูกปฏิเสธ การชมเชย การ
ผลัดผ่อนการให้คำตอบ การแสดงความเสียดายที่รับความปรารถนาดีไม่ได้ การแสดงความปรารถนาที่จะทำ
ตาม การบอกทางเลือกอื่นของผู้ปฏิเสธ การตอบกึ่งตอบรับ การกล่าวติดตลก การเลือกใช้กลวิธีเหล่านี้มี
ความสัมพันธ์กับปัจจัยประเภทของวัจนกรรมที่แสดงความปรารถนาดีทั้งสามประเภทข้างต้น และมีความสัมพันธ์
กับปัจจัยสถานภาพของคู่สนทนาด้วยเช่นกัน โดยผู้พูดภาษาไทยจะเลือกใช้กลวิธีที่สอดคล้องกับบทบาทและ
อำนาจของผู้ปฏิเสธในสถานภาพต่าง ๆ

ในการวิเคราะห์บทบาทของหน้าได้พบว่าผู้ปฏิเสธคำนึงถึงหน้าของผู้ถูกปฏิเสธมากกว่าหน้าของตนเอง
การเลือกใช้กลวิธีทั้ง 18 กลวิธีไม่มีความสัมพันธ์กับเรื่องของหน้าไม่ว่าของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง คือไม่ว่าผู้ปฏิเสธจะ
คำนึงถึงหน้าของผู้ถูกปฏิเสธหรือหน้าของตนก็สามารถใช้กลวิธีเดียวกันได้

ภาควิชา ภาษาศาสตร์
สาขาวิชา ภาษาศาสตร์
ปีการศึกษา 2543

ลายมือชื่อนิติ ... วิมลพักตร์ พรหมศรีมาศ ...
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา ... ปราณี กุลละวณิชย์ ...

4080188622 : MAJOR LINGUISTICS

KEY WORD: PRAGMATICS / REFUSAL / FAVOR-EXPRESSING SPEECH ACTS / FACE / THAI
WIMONPUG PROMSRIMAS: REFUSAL STRATEGIES IN RESPONDING TO
FAVOR-EXPRESSING SPEECH ACTS IN THAI. THESIS ADVISOR: ASSOC.
PROF. PRANEE KULLAVANIJAYA, Ph.D., 158 pp. ISBN 974-03-0037-5

There are two aims in this investigation of the responses by speakers of Thai to favor-expressing speech acts. Firstly, this is an exploration of the refusal strategies used and the relationship between the strategies and two factors: the types of favor-expressing speech acts, which include suggestion, invitation, and offer; and the social status of the interlocutors. Secondly, this is an analysis of the role of 'face' to find out whether the speaker is concerned with his/her own face or that of his/her conversation partners. Data are collected, using a questionnaire answered by fifty Thai speakers of various occupational backgrounds. The questionnaire consists of two parts: a Discourse Completion Test for collection linguistic strategies and an inquiry on the speaker's concern about "face".

The data show eighteen linguistic strategies used by respondents in refusing favor-expressing speech acts. They can be divided into the direct, and the indirect type. Direct strategies can be either a direct refusal or a statement about the speaker's lack of the needed ability. As for the indirect type, there are sixteen strategies: reasoning, thanking, comforting the addressee, apologizing, hesitating, congratulating and well-wish, suggesting, stating desire and feeling, asking for favor, complimenting, postponing, regret for being unable to comply, expressing desire to comply, offering an alternative, semi-acceptance, and joking. The choice of these strategies is related to the three types of the favor-expressing speech acts. The choice of the strategies is also related to the social status of interlocutors because Thai speakers tend to decide on different strategies while taking into account the role and the power of conversation participations.

In the analysis of role of face, it is found that the speaker is more concerned with the hearer's face than with his/her own face. The choice of strategies, however, is not related to the concern about face. The same strategy can be used in all cases.

Department Linguistics
Field of study Linguistics
Academic year 2000

Student's signature... *Wimonpug Promsrimas*
Advisor's signature... *Pranee Kullavanijaya*

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.ปราณี กุลละวณิชย์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เป็นอย่างสูง ที่ท่านได้กรุณาเสียสละเวลาอันมีค่าในการให้คำปรึกษา ตรวจสอบ แก้ไขข้อบกพร่องและให้ข้อเสนอแนะต่างๆที่เป็นประโยชน์ต่อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ด้วยความเอาใจใส่มาตลอด จนทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สามารถสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เพียรศิริ วงศ์วิภาณนท์ และรองศาสตราจารย์ ดร.ธีระพันธ์ เหลืองทองคำ ที่ได้กรุณาให้คำแนะนำและข้อคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ จนทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น อีกทั้งขอกราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กฤษดาภรณ์ หงส์ดารมภ์ ที่เป็นผู้สอนและให้แนวทางวิชาวิจัยปฏิบัติศาสตร์ และคณาจารย์ภาควิชาภาษาศาสตร์ทุก ๆ ท่าน ที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ทางภาษาศาสตร์ให้แก่ผู้วิจัย

ขอกราบขอบพระคุณน้ำใจ กรรณสูต และคุณมัสดิน กรรณสูต คุณแม่และพี่สาว ซึ่งเป็นกำลังใจที่สำคัญยิ่งในการทำวิทยานิพนธ์เล่มออกมา ตลอดจนให้ความช่วยเหลือผู้วิจัยในทุกๆ ด้านมาตลอด และขอกราบขอบพระคุณ คุณยายจ้อ เลิศเจริญ ที่ได้สนับสนุนและคอยห่วงใยผู้วิจัย รวมทั้งขอขอบคุณคุณวรรณดี มีประสพ คุณสุวรรณา เจริญศิริ คุณวลัยพร ชวะเดช ซึ่งมีส่วนช่วยให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้

ขอขอบคุณ เพื่อน ๆ ร่วมรุ่นภาษาศาสตร์ทุกคน โดยเฉพาะ คุณเดชา เวศยาภรณ์ คุณรัชณี มโนอิม คุณศุทธิมาส คำดี คุณนวลนิจ สิ้นแสงแก้ว คุณปิยะวัลย์ วิรุฬห์ชัยพงษ์ คุณประภา ภิรมย์ ที่ได้ช่วยเหลือ และเป็นกำลังใจสำคัญ รวมทั้งคอยถามถึงความก้าวหน้าของวิทยานิพนธ์ด้วยความเอาใจใส่ และแลกเปลี่ยนความคิดที่เป็นประโยชน์ต่อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ขอขอบคุณเพื่อนๆรุ่นพี่และรุ่นน้องภาษาศาสตร์ทุกคน โดยเฉพาะคุณอุเทน ปกรณ์เกษตร ที่ได้ช่วยเหลือผู้วิจัยในหลายๆด้าน รวมถึงผู้วิจัยขอขอบคุณเพื่อนๆภาควิชาภาษาไทยที่คอยห่วงใยและถามถึงความก้าวหน้าของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้มาตลอด

และสุดท้ายขอขอบคุณกลุ่มตัวอย่างทุกท่านที่กรุณาให้ข้อมูลอันมีค่ายิ่งต่อวิทยานิพนธ์

ฉบับนี้

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ญ
บทที่	
1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	3
1.3 สมมติฐานของการวิจัย.....	4
1.4 ขอบเขตของการวิจัย.....	4
1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	5
1.6 นิยามคำศัพท์ที่ใช้ในงานวิจัย.....	5
2 ทบทวนวรรณกรรม.....	6
2.1 ทฤษฎีว่าด้วยความสุภาพของบราวน์และเลวินสัน.....	6
2.1.1 สาระและแนวคิดของทฤษฎีความสุภาพ.....	6
2.1.2 งานวิจัยที่ใช้ทฤษฎีความสุภาพของบราวน์และเลวินสัน.....	10
2.2 ทฤษฎีวิัจจนกรรมของเซอร์ล.....	14
2.2.1 สาระและแนวคิดของทฤษฎีวิัจจนกรรมของเซอร์ล.....	14
2.2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	17
2.3 งานวิจัยที่ศึกษาการปฏิเสธ.....	17
3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	24
3.1 คำจำกัดความของกลวิธีการปฏิเสธในการตอบวิัจจนกรรมที่แสดงความ ปรารถนาดี.....	24
3.2 การเก็บข้อมูล.....	25
3.2.1 การเลือกผู้ตอบแบบสอบถาม.....	25
3.2.2 การจัดทำเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิจัย: แบบสอบถาม.....	26
3.2.2.1 การออกแบบแบบสอบถาม.....	26
3.2.2.2 ข้อมูลที่ต้องการจากแบบสอบถาม.....	28

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
3.2.3	วิธีการเก็บข้อมูล.....31
3.3	การจัดระเบียบข้อมูล.....32
3.3.1	การจัดระเบียบข้อมูลแบบสอบถามส่วนที่ 1.....32
3.3.2	การจัดระเบียบข้อมูลแบบสอบถามส่วนที่ 2.....34
3.4	การวิเคราะห์ข้อมูล.....34
3.4.1	การวิเคราะห์กัลวิธีในการปฏิเสธจากแบบสอบถามส่วนที่ 1.....34
3.4.1.1	การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างกัลวิธีในการปฏิเสธ กับประเภทของวัจนกรรมที่แสดงความปรารถนาดี.....36
3.4.1.2	การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างกัลวิธีในการปฏิเสธ กับสถานภาพทางสังคมของผู้สนทนา.....36
3.4.2	การวิเคราะห์แบบสอบถามส่วนที่ 2.....37
4	กัลวิธีในการปฏิเสธวัจนกรรมที่แสดงความปรารถนาดี.....38
4.1	กัลวิธีการตอบปฏิเสธวัจนกรรมที่แสดงความปรารถนาดีที่ พบในแบบสอบถาม.....38
4.2	ข้อจำกัดในการปรากฏของกัลวิธีต่างๆในการปฏิเสธ.....60
4.3	ความถี่ในการปรากฏกัลวิธีการปฏิเสธที่พบ.....63
4.4	ความสัมพันธ์ระหว่างการเลือกใช้กัลวิธีปฏิเสธกับประเภทของ วัจนกรรมที่แสดงความปรารถนาดี.....64
4.5	ความสัมพันธ์ระหว่างการเลือกใช้กัลวิธีปฏิเสธกับสถานภาพทางสังคม ระหว่างคู่สนทนา.....72
4.6	วิธีการปฏิเสธ.....81
5	บทบาทของ "หน้า" ในการปฏิเสธ.....84
6	สรุปอภิปรายผลและข้อเสนอแนะ.....108
6.1	สรุปผล.....108
6.2	อภิปรายผล.....111
6.3	ข้อเสนอแนะ.....113
	รายการอ้างอิง.....114

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
ภาคผนวก	117
ภาคผนวก ก แบบสอบถาม.....	118
ภาคผนวก ข ข้อมูลแสดงการปฏิเสธของผู้ตอบแบบสอบถาม	122
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์	158

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
1	โครงสร้างและลักษณะของสถานการณ์ที่จะใช้ในแบบสอบถาม.....27
2	ข้อความที่ได้จากแบบสอบถามส่วนที่ 132
3	ตัวอย่างตารางการวิเคราะห์ความถี่ในการปรากฏของกลวิธีต่าง ๆ จำแนกตามประเภทของวัจนกรรมที่แสดงความปรารถนาดี.....36
4	การแบ่งกลุ่มกลวิธีการปฏิเสธที่สามารถปรากฏเดี่ยวและไม่สามารถปรากฏเดี่ยวได้....62
5	ความถี่ในการปรากฏของกลวิธีการปฏิเสธความปรารถนาดีของผู้พูดภาษาไทย.....63
6	ความถี่ในการปรากฏของกลวิธีการปฏิเสธจำแนกตามประเภทของวัจนกรรม ที่แสดงความปรารถนาดี.....65
7	กลวิธีการปฏิเสธที่เป็นที่นิยมของผู้พูดภาษาไทย ในการปฏิเสธวัจนกรรม แต่ละประเภท71
8	ความถี่ในการปรากฏของกลวิธีการปฏิเสธจำแนกตามสถานภาพทางสังคม ของผู้ปฏิเสธและผู้ถูกปฏิเสธ.....73
9	กลวิธีการปฏิเสธที่เป็นที่นิยมของผู้พูดภาษาไทยจำแนกตามสถานภาพทางสังคม ของคู่สนทนา80
10	จำนวนคำตอบที่ตอบว่าคำนี้ถึงหน้าในการปฏิเสธสถานการณ์ที่ 186
11	ความถี่ของกลวิธีการปฏิเสธที่จำแนกตาม "หน้า" ที่ผู้ปฏิเสธคำนี้ถึง ในสถานการณ์ที่ 1.....87
12	จำนวนคำตอบที่ตอบว่าคำนี้ถึงหน้าในการปฏิเสธสถานการณ์ที่ 289
13	ความถี่ของกลวิธีการปฏิเสธที่จำแนกตาม "หน้า" ที่ผู้ปฏิเสธคำนี้ถึง ในสถานการณ์ที่ 2.....90
14	จำนวนคำตอบที่ตอบว่าคำนี้ถึงหน้าในการปฏิเสธสถานการณ์ที่ 391
15	ความถี่ของกลวิธีการปฏิเสธที่จำแนกตาม "หน้า" ที่ผู้ปฏิเสธคำนี้ถึง ในสถานการณ์ที่ 3.....92
16	จำนวนคำตอบที่ตอบว่าคำนี้ถึงหน้าในการปฏิเสธสถานการณ์ที่ 493
17	ความถี่ของกลวิธีการปฏิเสธที่จำแนกตาม "หน้า" ที่ผู้ปฏิเสธคำนี้ถึง ในสถานการณ์ที่ 4.....94
18	จำนวนคำตอบที่ตอบว่าคำนี้ถึงหน้าในการปฏิเสธสถานการณ์ที่ 596

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่	หน้า	
19	ความถี่ของกลวิธีการปฏิเสธที่จำแนกตาม “หน้า” ที่ผู้ปฏิเสธคำนึงถึง ในสถานการณ์ที่ 5.....	96
20	จำนวนคำตอบที่ตอบว่าคำนึงถึงหน้าในการปฏิเสธสถานการณ์ที่ 6	97
21	ความถี่ของกลวิธีการปฏิเสธที่จำแนกตาม “หน้า” ที่ผู้ปฏิเสธคำนึงถึง ในสถานการณ์ที่ 6.....	98
22	จำนวนคำตอบที่ตอบว่าคำนึงถึงหน้าในการปฏิเสธสถานการณ์ที่ 7	99
23	ความถี่ของกลวิธีการปฏิเสธที่จำแนกตาม “หน้า” ที่ผู้ปฏิเสธคำนึงถึง ในสถานการณ์ที่ 7.....	100
24	จำนวนคำตอบที่ตอบว่าคำนึงถึงหน้าในการปฏิเสธสถานการณ์ที่ 8	101
25	ความถี่ของกลวิธีการปฏิเสธที่จำแนกตาม “หน้า” ที่ผู้ปฏิเสธคำนึงถึง ในสถานการณ์ที่ 8.....	102
26	จำนวนคำตอบที่ตอบว่าคำนึงถึงหน้าในการปฏิเสธสถานการณ์ที่ 9	103
27	ความถี่ของกลวิธีการปฏิเสธที่จำแนกตาม “หน้า” ที่ผู้ปฏิเสธคำนึงถึง ในสถานการณ์ที่ 9.....	104
28	จำนวนคำตอบโดยรวมของทุกสถานการณ์ที่ตอบว่าคำนึงถึงมโนทัศน์ “หน้า” ในการ ปฏิเสธ.....	106